

UNIX reguláris kifejezések

- A **gyakorlatban** is használatos regex formalizmus (csak a főbb lehetőségeket tekintjük):
- **Metakarakterek:** `[ , ] , ^ , + , * , |`
- Bármely **a** karakter, ami nem metakarakter, az `{a}` nyelvet jelöli
- `[ab...z]` az `{a, b, ..., z}` nyelvet jelöli; intervallum is megadható a - jellel
  - Pl. `[abq]` az `{a, b, q}` nyelvet, `[abq-s]` pedig az `{a, b, q, r, s}` nyelvet jelöli
- ***** az **iterációt** jelöli (mint a mi reguláris kifejezéseinkben)
  - Pl. `(00)*` az `{ε, 00, 0000, ...}` nyelvet jelöli
- **+** a **pozitív iterációt** jelöli (mint eddig is)
- **|** **megfelel** a vagy-nak (ami a mi reguláris kifejezéseinkben **a +-nak** felel meg)
  - Pl. `(00 | 11)*` a mi reguláris kifejezésünkkel `(00 + 11)*` alakban adható meg

UNIX reguláris kifejezések

Tovább lehetőségek:

- A **^** **jel**
  - lehet **tagadás** ha [után van, pl. [**^**0–9] azon karakterek halmazát jelöli, melyekben nincsenek számok
  - jelölheti a **sor elejét**
- **\$**: a sor **végére** illeszkedik
- **\n**: **új sor** karakterre illeszkedik
- **\b** egy **szó elejére** vagy **végére** illeszkedik
  - Pl. **\b1 (0 | 1) *1\b** azokat a legalább kettő hosszú szavakat listázza melyeknek az első és utolsó betűje 1

UNIX reguláris kifejezések - Példa

Adjunk UNIX reguláris kifejezéseket, melyekkel azon **szavakra** kereshetünk, melyek

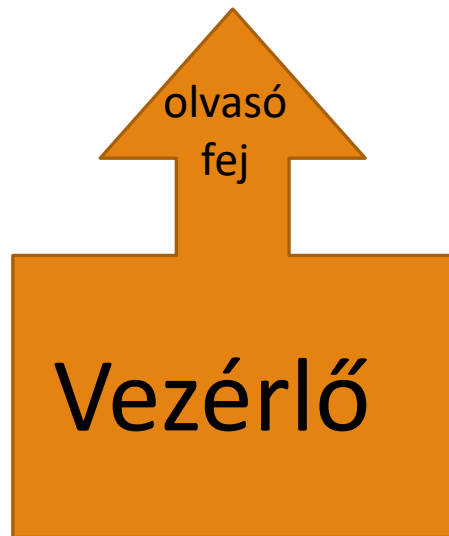
- tartalmazzanak kép vagy tép részszót:
  - `[k|t]ép`
- „lé”-vel kezdődnek:
  - `\blé`
- csak `a, b, c, d, r, s, t, u` betűkből állnak:
  - `\b[a-dr-u]+\b`
- három betűsek és „l”-lel kezdődnek és „p”-re végződnek:
  - `\bl.p\b`
- nem tartalmazzanak „r” betűt:
  - `\b[^r\n]*\b`

Adjunk olyan kifejezést, amivel „m”-mel kezdődő és „s”-sel végződő **sorokat** kereshetünk:

- `^m[^n]*$`

Nemdeterminisztikus véges automata

l t t j ö n a b e m e n e t

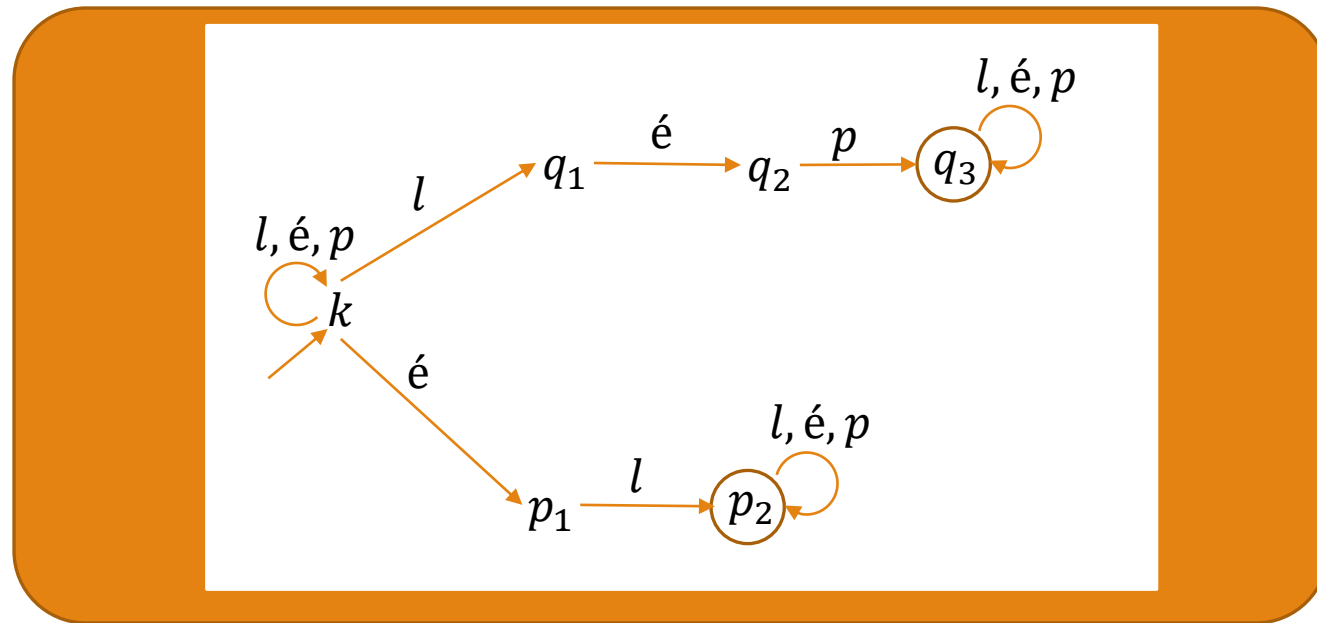
- Adott állapotból adott jel hatására több (esetleg 0) állapotba is átmehet,
- üres szó hatására is állapotot válthat.

Nemdeterminisztikus véges automata – Motiváció

Feladat:

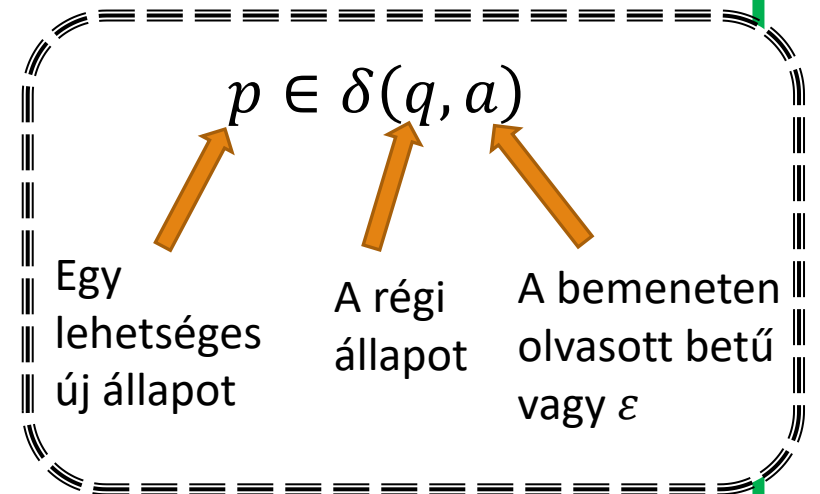
- Döntsük el, hogy a bemenetben szerepel-e részszóként a *lép* vagy az *él* szó
- Az egyszerűség kedvéért feltesszük, hogy a bemenetben csak ez a három betű szerepel

Nemdeterminisztikus véges automatát könnyebb felírni, mint determinisztikusot:

Nemdeterminisztikus véges automata

- (üres átmenetekkel ellátott) **Nemdeterminisztikus véges automata** (röviden NVA): $(Q, \Sigma, \delta, q_0, F)$, ahol
  - Q, Σ, q_0, F ugyanaz, mint a véges automaták esetében
  - $\delta: Q \times \Sigma_\varepsilon \rightarrow P(Q)$, az **átmeneti függvény**, ahol
    - $\Sigma_\varepsilon = \Sigma \cup \{\varepsilon\}$
    - $P(Q)$ pedig a Q részhalmazainak halmaza
- Ha $p \in \delta(q, a)$, ahol $a \in \Sigma_\varepsilon$, akkor $q \xrightarrow{a} p$ az M egy **átmenete**
- A δ most is egyértelműen leírható egy **átmeneti diagrammal**, az M pedig megadható úgy, hogy az átmenetdiagrammban megjelöljük a kezdő- és végállapotokat

Nemdeterminisztikus véges automaták

Figyelem! Itt minden ugyanúgy van mint a determinisztikus esetben, kivéve, hogy a futás definíciójában a_i lehet ε is!

- Legyen $M = (Q, \Sigma, \delta, q_0, F)$ egy NVA, $q \in Q$, és $w \in \Sigma^*$
- **Megy q -ból induló futása egy w szón:** átmenetek egy $q_1 \xrightarrow{a_1} q_2 \xrightarrow{a_2} q_3 \dots q_n \xrightarrow{a_n} q_{n+1}$ sorozata, ahol $n \geq 0$, $q_1 = q$, $a_1, \dots, a_n \in \Sigma_\varepsilon$ és $w = a_1 a_2 \dots a_n$
- Ez a futás **sikeres**, ha $q_{n+1} \in F$
- M **elfogadja** w -t: M -nek van q_0 -ból induló sikeres futása a w -n
- Az M által **felismert nyelv**:

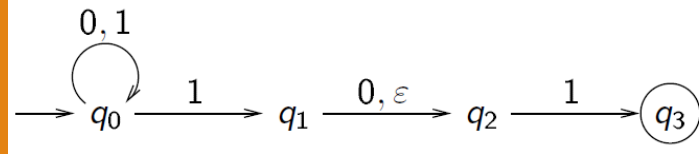
$$L(M) = \{w \in \Sigma^* \mid M \text{ elfogadja } w\text{-t}\}$$

Nemdeterminisztikus véges automaták

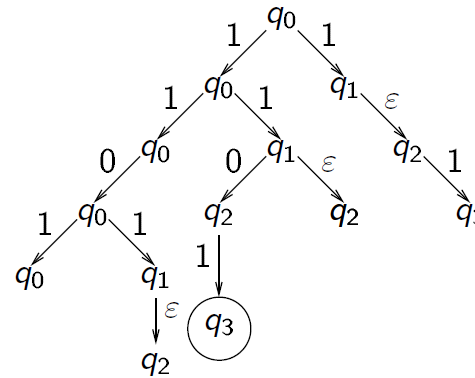
- Egy M NVA-nak egy adott u szón **egytől különböző** számú futása is lehet (azaz lehet, hogy egy sincs neki, vagy egynél több van)
- A véges automaták is tekinthetők NVA-knak: egy $M = (Q, \Sigma, \delta, q_0, F)$ véges automata egy olyan NVA, ahol minden $a \in \Sigma, q \in Q$ esetén $|\delta(q, a)| = 1$
  - Ekkor M -nek minden szóra **pontosan egy** futása van
  - A véges automatákat szokás **determinisztikus** véges automatáknak (DVA-knak) is nevezni
- Azt mondjuk, hogy két NVA, M_1 és M_2 **ekvivalensek**, ha $L(M_1) = L(M_2)$

Nemdeterminisztikus véges automaták - Példa

- A felismert nyelv: $\{u \in \{0,1\}^* \mid u \text{ 101-re vagy 11-re végződik}\}$
- Futások az 1101 szó prefixein:

Nemdeterminisztikus véges automaták

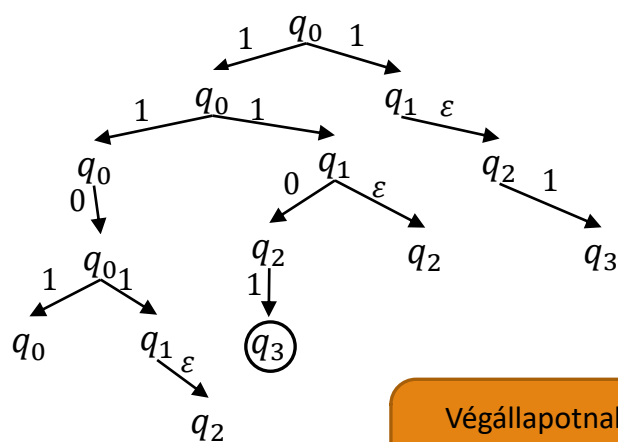
Bizonyítás

Minden NVA-val felismerhető nyelv felismerhető DVA-val is

Legyen $M = (Q, \Sigma, \delta, q_0, F)$ egy NVA. Megadunk egy M -mel **ekvivalens** $M' = (Q', \Sigma, \delta', q'_0, F')$ DVA-t

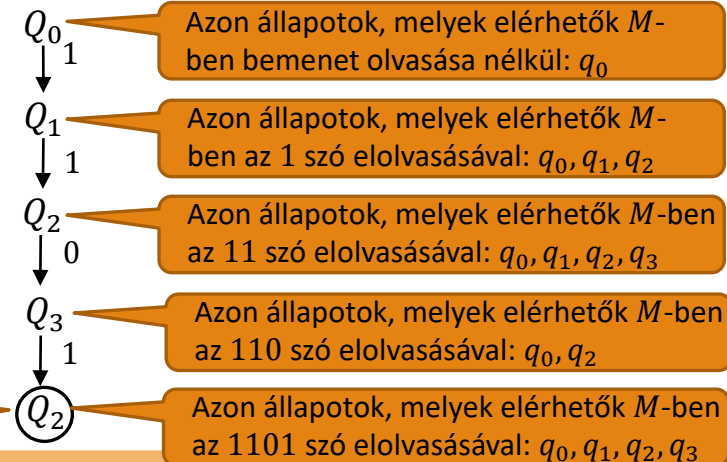
Ötlet: M' egyszerre szimulálja M összes számítását egy adott szón:

M összes számítása az 1101-en

Végállapotnak jelöljük, mert M elér végállapotot az 1101 szóval (q_3 -at)

M' egyetlen számítása 1101-en

Nemdeterminisztikus véges automaták

Bizonyítás (folyt.)

Az ε -átmenetek miatt szükség lesz a következő műveletre, $X \subseteq Q$,

$$\hat{X} = \{s \in Q \mid \exists q \in X, \text{ hogy } M\text{-nek van egy } q\text{-ból induló és } s\text{-be érkező futása az } \varepsilon \text{ szón}\}$$

Legyen $M' = (Q', \Sigma, \delta', q'_0, F')$, ahol

- $Q' = P(Q)$ (azaz a Q részhalmazainak halmaza)
- $q'_0 = \{\widehat{q_0}\}$ (a q_0 -ból ε -átmenetekkel elérhető állapotok halmaza)
- $F' = \{X \in Q' \mid X \cap F \neq \emptyset\}$ (azaz a Q összes olyan részhalma, ami tartalmaz eredeti végállapotot)
- $\delta': P(Q) \times \Sigma \rightarrow P(Q)$,

$$\delta'(X, a) = \hat{Y},$$

Az Y -beli állapotokból ε -átmenetekkel elérhető állapotok

$$Y = \bigcup_{q \in X} \delta(q, a)$$

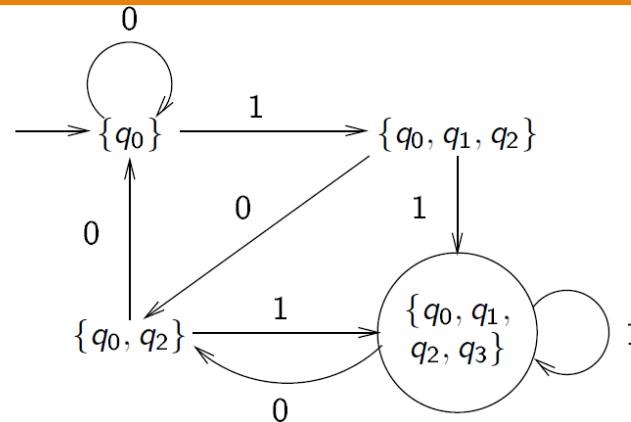
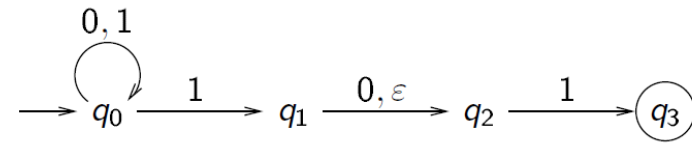
Az X -beli állapotokból az M által a -t olvasva elérhető állapotok

Legyen $M = (A, B, t, k, V)$ egy tetszőleges NVA és $q \in A$

- q -t **elérhetőnek** nevezzük, ha M -nek van k -ból induló és q -ba érkező futása valamely alkalmas $w \in \Sigma^*$ szón

A determinizáló algoritmus módosítható úgy, hogy M' egy olyan VA legyen, aminek minden állapota elérhető

Nemdeterminisztikus véges automaták – Példa determinizálásra

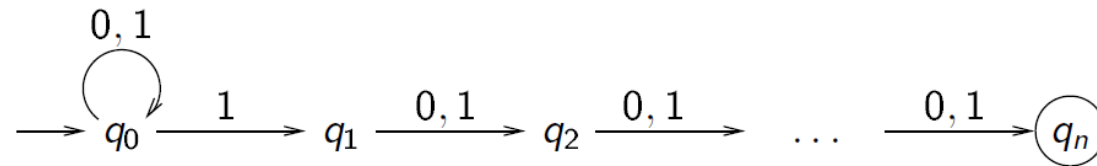
Nemdeterminisztikus véges automaták

A determinizálás során a kapott automata állapotszáma akár **exponenciális** is lehet az eredeti NVA állapotszámának függvényében

Legyen $n \geq 1$ és $L_n = \{0,1\}^* \{1\} \{0,1\}^{n-1} = \{w \in \{0,1\}^* \mid |w| \geq n \text{ és } w \text{ hátulról } n\text{-ik betűje } 1\}$
Ekkor L_n felismerhető $n + 1$ állapotú NVA-val, de minden L_n -et felismerő (determinisztikus) véges automatának legalább 2^n állapota van

Bizonyítás (csak az első állítás)

L_n -et felismeri a következő NVA:

NVA-k minimalizálása

Legyen N egy NVA. Ebben a részben megengedjük, hogy N -nek akár **több kezdőállapota** is legyen

- Ekkor az N által felismert nyelv azon u szavak halmaza, melyekre van N -nek **valamelyik** kezdőállapotból induló sikeres futása
- Jelöljön $d(N)$ egy N -nel ekvivalens DVA-t (a determinizáló algoritmus könnyen kiterjeszthető több kezdőállapotra)
- Az N egy q állapototát **csapdaállapotnak** nevezzük, ha nincs olyan q -ból induló futása N -nek, ami végállapotba érkezik; jelölje $n(N)$ azt az NVA-t amit úgy, kapunk, hogy N -ből elhagyjuk a csapdaállapotokat; világos, hogy $L(N) = L(n(N))$
- Az N **fordítottját** (vagy **tükrözését**) $f(N)$ -nel jelöljük és a következőképpen definiáljuk:
  - $f(N)$ állapotai ugyanazok, mint N -nek,
  - N kezdőállapotai lesznek $f(N)$ végállapotai, N végállapotai lesznek $f(N)$ kezdőállapotai, és
  - $f(N)$ átmeneteit pedig úgy kapjuk, hogy N átmeneteit „megfordítjuk”, azaz $q \xrightarrow{a} p$ akkor és csak akkor átmenete N -nek, ha $p \xrightarrow{a} q$ átmenete $f(N)$ -nek

Tetszőleges $L \subseteq \Sigma^*$ nyelvre legyen $L^{-1} = \{ u^{-1} \mid u \in L \}$, ahol ha $u = a_1 \dots a_n, a_1, \dots, a_n \in \Sigma$, akkor $u^{-1} = a_n \dots a_1$

NVA-k minimalizálása

Tetszőleges N NFA-ra $L(f(N)) = L(N)^{-1}$

Legyen M egy DVA. Azt mondjuk, hogy M **minimális**, ha minden M -mel ekvivalens M' DVA-ra az M' -nek legalább annyi állapota van, mint M -nek

Minden M NVA-hoz egyértelműen létezik egy **ekvivalens minimális** M' DVA

- Itt az „egyértelműen” azt jelenti, hogy ha M_1 és M_2 két M -mel ekvivalens minimális DVA, akkor M_1 és M_2 az állapotaik címkéjétől eltekintve megegyeznek

Bizonyítás (Brzowski NFA minimalizálási algoritmusát közöljük)

Legyen M egy NVA. Megadunk egy M -mel ekvivalens minimális M' DVA-t (az M' egyértelműségét nem bizonyítjuk)

- Először kiszámítjuk az M **fordítottját**
  - $M_1 := f(M)$
- Megjegyzés: M_1 még akkor is lehet nemdeterminisztikus ha M determinisztikus!

NVA-k minimalizálása

Bizonyítás (folyt.)

- Ezután elhagyjuk M **csapdaállapotait**
  - $M_2 := n(M_1)$
- Ezután **determinizáljuk** M_2 -t
  - $M_3 := d(M_2)$
- **Megjegyzés:** Belátható, hogy M_3 az $L(M)^{-1}$ nyelvet felismerő minimális DVA
- Ezután kiszámítjuk az M_3 **fordítottját** és elhagyjuk a kapott NVA **csapdaállapotait**
  - $M_4 := n(f(M_3))$
- Megint **determinizálunk**: $M' := d(M_4)$
- A fenti megjegyzés alapján M' az $L(M_3)^{-1} = (L(M)^{-1})^{-1} = L(M)$ nyelvet felismerő, tehát az M -mel ekvivalens minimális DVA

Példa minimalizálásra

